

не завжди виходять високопродуктивні насадження. Тому на території держлісфонду відновлення лісів слід здійснювати штучним шляхом [8; 9].

Обсяги лісокультурних заходів залежать від розміру головного користування, наявності в лісовому фонді непокритих лісом площ, масштабів меліоративних робіт та інших факторів. Основними найбільш доцільними породами є сосна звичайна і дуб звичайний.

На перспективу повинно набутися більшого розвитку побічне користування лісом: заготівля насіння сосни, жолудів, березового соку, грибів, ягід і лікарських рослин. Зростатиме також виробництво продукції тваринництва (сіна).

Крім цього, передбачаються такі заходи щодо покращення ведення лісового господарства: проведення ґрунтово-лісопатологічного обстеження держлісфонду району з картографуванням ґрунтів і типів лісу; захист лісу від ентомо- і фітошкідників; реконструкція малоцінних насаджень, введення технічно-цінних порід; покращення сіножатей (розчистка чагарників, меліоративні роботи), підсів трав; охорона лісу від пожеж і самовільних рубок [8; 9].

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. Проведені дослідження дозволяють зробити висновки, що господарська діяльність на теренах Луцького району має значний вплив на сільськогосподарські та лісові ландшафти, і лише дотримання правильних умов господарювання дасть можливість зберегти ці ландшафти.

Для повного вивчення трансформаційних процесів у ландшафтах району потрібно продовжити дослідження змін ландшафтів при пасовищному використанні території та впливу господарської діяльності на стан річок і водоймищ, прокладанні доріг, сільській та міській забудові. Таке комплексне вивчення дасть можливість визначити інтегрований показник антропогенного навантаження на ландшафти району та розробити систему заходів з їх раціонального використання та збереження.

Список використаних джерел:

1. Атлас Волинської області. Москва, 1991. 42 с.
2. Бойко Т. О., Бойко П. М., Плугатар Ю. В. Екологічне лісознавство. Херсон : Олді+, 2019. 268 с.
3. Гуцуляк В. М. Ландшафтознавство: Теорія практика : навч. посіб. Чернівці : Книги-XXI, 2008. 168 с.
4. Гродзинський М. Д. Ландшафтна екологія : навч. підруч. Київ : Знання, 2014. 550 с.
5. Ґрунти Волинської області : монографія / за ред. М. Й. Шевчука, М. І. Зінчука, П. Й. Зінчука. 2-ге вид., перероб. і допов. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 144 с.
6. Денисик Г. І. Нариси з антропогенного ландшафтознавства : навч. посіб. Вінниця : Гіпаніс, 2001. 172 с.
7. Дроздик Е. О. Динаміка агрохімічних властивостей меліорованих ґрунтів Волинського Полісся під дією вітрової ерозії. Україна та глобальні процеси: геогр. вимір: зб. наук. пр.: у 3 т. Київ; Луцьк: Вежа, 2000. Т. 2. 309 с.
8. Ковальчук І. П., Юровчик В. Г. Конструктивна географія лісів і лісового господарства Волинської області: монографія. Київ: Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2010. 204 с.
9. Стельмах В. Ю., Мельничук М. М. Лісові ландшафти Рівненської області: конструктивно-географічний аналіз та геоекологічні засади оптимізації : монографія. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2021. 200 с.
10. Петлін В. М. Конструктивне ландшафтознавство. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 357 с.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАСЕЛЕННЯ ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ

Станіслав МИРОНЮК

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Чернівці, Україна

Abstract. *The features of the definition of the concept of "intellectual potential" as a socio-geographic category are considered. Scientific works are analyzed with the aim of a comprehensive understanding of this concept as an important identifier of the economic and social development of individual territorial communities or districts, regions in the conditions of decentralization and war. The place of intellectual potential in maintaining economic and social security as components of national security in modern conditions is determined.*

Key words: *intellectual potential, education, war, decentralization, territorial community.*

Інтелектуальний потенціал сьогодні розглядається як один із ключових ресурсів розвитку суспільства та економіки. З переходом до інформаційної епохи знання та інтелект набули пріоритету над традиційною матеріальною економікою. Якщо в індустріальній економіці головну роль відігравали природні ресурси і капітал, то нині визначальними чинниками є інтелектуальний капітал (Т. Стюарт, 1997), який включає в себе інтелектуальний розвиток та інтелектуальний потенціал. В результаті інтелектуальний потенціал нації, як сукупна здатність суспільства до генерації та використання знань, став фундаментом прогресивного розвитку суспільства.

Поняття «інтелектуальний потенціал» використовують у різних галузях – соціології, економіці, філософії, педагогіці, психології, освіті, географії та інших. Кожна дисципліна акцентує окремі грані цього феномену: від колективної інтелектуальної спроможності суспільства до індивідуальних когнітивних здібностей. Водночас міждисциплінарні дослідження сходяться на думці, що розвиток інтелектуального потенціалу є вирішальним для інновацій, конкурентоспроможності та добробуту, зокрема якості життя населення.

Сьогодні, коли Україна перебуває в стадії війни із РФ, а також відбувається процес децентралізації, безумовно, що важливим аспектом розвитку територіальних громад в усіх регіонах є їх інтелектуальний потенціал та інші економічні ресурси (земля, праця, капітал тощо). Саме в період післявоєнної відбудови важливим чинником економічного та соціального відновлення та зростання буде наявність висококваліфікованих працівників із високим рівнем освіти, в тому числі професійної, вмінь, знань, навичок тощо. Тому виокремлення розуміння для наукових досліджень інтелектуального потенціалу територіальних громад є досить важливим та перспективним напрямом наукових досліджень.

Ідеї про визначальну роль інтелекту у розвитку суспільства мають глибоке коріння. Ще на початку ХХ ст. у філософських концепціях (наприклад, В. Вернадського) з'явилася думка про ноосферу, як сферу людського розуму, хоча сам термін «інтелектуальний потенціал» тоді не вживався. У другій половині ХХ ст., із зростанням ролі в суспільстві та економіці науки і технологій, наближені поняття до інтелектуального потенціалу, почали вживатися як наукові категорії. Так, економісти США, Нобелівські лауреати Теодор Шульц і Гері Беккер запровадили теорію людського капіталу (1960-ті рр.), що оцінює знання та навички людей як форму капіталу. Паралельно у західноєвропейських країнах розвивалася ідея «суспільства знань» (Ф. Махлуп, П. Друкер, Д. Белл та ін.), що підкреслювала зростаюче значення інформації, освіти і наукового потенціалу в економічному розвитку будь якого регіону, держави чи світу загалом. Зокрема, економіст Фріц Махлуп у 1962 р. здійснив обчислення «виробництва знань» в економіці США, а соціолог Даніел Белл у книзі «Настання постіндустріального суспільства» (1973) обґрунтував зміщення економічного центру ваги до знання та інформації [1].

У вітчизняній науці близькими були поняття «науково-технічний потенціал» та «інтелектуальні ресурси», якими оперували в контексті вивчення науково-технічної революції. Після здобуття Україною незалежності увага змістилася до проблем розвитку національного інтелектуального потенціалу як чинника інтеграції у світову економічну систему. Уже напочатку 2000-х років українські вчені (В. Геєць, Б. Патон, В. Куценко, Б. Маліцький, Є. Марчук, А. Жарінова тощо) активно досліджували формування та використання інтелектуального потенціалу, спираючись як на власні наукові дослідження, так і на значний доробок зарубіжних вчених, переважно економістів [2].

Історичні оцінки інтелектуального потенціалу суспільств проводились як через якісні аналізи, так і кількісні показники. Цікавим є приклад пізнього періоду радянського союзу, коли обчислений індекс – «коефіцієнт інтелектуалізації молоді» продемонстрував падіння союзу з 3-го місця у світі (1950-ті роки) на 57-ме (станом на 1987 р.). Цей спад відображав системні проблеми у формуванні та відтворенні інтелектуальних ресурсів, що згодом проявилось у масових еміграціях молодих перспективних науковців та фахівців за кордон, що отримав назву «міграція сірої речовини» або «відплив умів». Отже, історичний досвід засвідчує, що без належної уваги до розвитку та утримання інтелектуального потенціалу жодне суспільство не

може забезпечити стійкий суспільний, економічний, культурний, інформаційний розвиток.

Економіка, а також суміжні науки – управління та адміністрування, менеджмент організацій підходять до інтелектуального потенціалу з точки зору ресурсів, що забезпечують інновації, продуктивність і конкурентоспроможність підприємств. У цьому контексті інтелектуальний потенціал часто розглядається як початкова база для формування інтелектуального капіталу, який охоплює знання, вміння, досвід працівників (людський капітал), а також нематеріальні активи організацій (патенти, технології, бренди, ноу-хау, ділову репутацію). Варто відмітити, що в сучасних дослідженнях, інтелектуальний потенціал підприємства (компанії) – це поєднання здібностей носіїв знань (персоналу) і спроможності самої компанії створювати умови для реалізації цих здібностей, їх розвитку та перетворення на активи [1].

Соціологія розглядає інтелектуальний потенціал переважно в масштабах суспільства, соціальних груп і класів. Соціологи аналізують його як ресурс соціального розвитку, пов'язаний зі станом освіти, науки, інтелігенції та «креативного класу». Вітчизняні науковці наголошують, що інтелектуальний потенціал суспільства є важливою умовою соціального прогресу, а його зростання – запорука підвищення якості життя.

З позицій психології та педагогіки інтелектуальний потенціал трактується як характеристика окремої особистості – її розумові здібності, задатки та можливості інтелектуального розвитку. У психології під інтелектуальним потенціалом індивіда часто розуміють рівень інтелектуальних здібностей (як актуальний, так і потенційно досяжний).

В суспільній географії інтелектуальний потенціал регіону визначають як системну сукупність освітнього, наукового, інноваційного та культурного потенціалів, зумовлених історично і чинниками розвитку даної території. Фактично, це інтегральна характеристика здатності регіональної спільноти створювати і накопичувати нові знання, технології, продукти. Вона залежить від наявності в регіоні навчальних закладів, науково-дослідних установ, висококваліфікованих кадрів, інноваційних підприємств, а також від ступеня їх взаємодії. Кількісно інтелектуальний потенціал регіону можна оцінити через систему показників, аналогічних національним: частка населення з вищою освітою, чисельність науковців і інженерів, обсяг інноваційної продукції, кількість заявок на патенти тощо.

Таким чином інтелектуальний потенціал є досить важливою науковою категорією і відображає особливості розвитку економіки та суспільних відносин.

Список використаних джерел:

1. Лапотков, В. (2024). Поняття і види інтелектуального потенціалу компаній в ІТ-секторі. Економіка та суспільство, (61). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-94>
2. Ситник Й.С. (2012). Інтелектуальний потенціал як фактор інтелектуалізації систем менеджменту підприємства. Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Економічні науки, №15(1291), 53-58.

УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ (НА МАТЕРІАЛАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Світлана НОВИЦЬКА, Любов ЯНКОВСЬКА

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна

Abstract. *The article analyzes the state of organization of waste management and treatment in territorial communities. The main regulatory legal acts and documents of state and regional planning on which the waste management process is based are considered.*

The waste management process is based on state planning documents and regulations, in particular: The Laws of Ukraine “On Environmental Protection”; “On the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine until 2030”; “On Waste”; “On Ensuring Sanitary and Epidemiological Well-Being of the Population”; “On Environmental Impact